

Jules Payot
İRÂDE
TERBİYESİ

Çeviri: Ayşe Meral

alBaraka
Yayınları

JULES PAYOT

10 Nisan 1859'da Chamonix'de doğmuş, İsviçre, Fransa ve İtalya'nın keşişiminde bulunan bu kasabada büyümüştür. Ahşap tornacısı bir babanın ve ahşap oyma işleriyle uğraşan bir annenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Eğitimine Chamonix'de başlayan Jules Payot, daha sonra Bonneville kentinde yatılı bir okulda öğrenimine devam etmiştir. Burslu olarak Grenoble Edebiyat Fakültesi'nde okumuş, yaz tatillerinde ise Chamonix'ye dönerek tarlalarda çalışmıştır. Paris'te edebiyat ve felsefe alanında eğitim alarak doktor unvanını elde etmiştir. 1907'de Chambéry ve Aix-en-Provence üniversitelerine rektör olarak atanmıştır. Ecole Normal'in rektörü olmak için de başvurmuş ama oylama usulünce göreve atanıldığı için Émile Durkheim'a karşı kaybetmiştir. Kariyerindeki bu önemli gelişmeler, Payot'un bilim dünyasındaki etkisini arttırmıştır.

Jules Payot'un en ünlü kitapları arasında, 1909 yılında yayınlanmış ve birçok dile çevrilen *Education de la Volonte* bulunmaktadır. Bu eser, onun düşüncelerini geniş kitlelere ulaştırmasını sağlamıştır.

Jules Payot, 1939 yılında Aix-en-Provence, Fransa'da hayatını kaybetmiştir.

AYŞE MERAL

1971'de Türkiye'de doğup 1990 yılına kadar Fransa'da yaşamış olan Ayşe Meral, 1992'de Galatasaray Lisesi'nden mezun olup İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde okumuştur. 1995'te başlayan çevirmenlik mesleği süresince çizgi romanları, romanlar, sosyoloji, antropoloji, felsefe, tarih, çocuk kitapları gibi çok çeşitli alanları kuşatan 50'den fazla kitap çevirmiştir ve çevirmeye de devam etmektedir. Albaraka Yayınları'ndan Edmund Husserl'in *Geometrinin Kökeni*, Ernest Renan'ın *İbn Rüşd ve İbn Rüşdçülük*, Roselyne Rey'in *Acının Tarihi*, Émile Brehier'in *Plotinos'un Felsefesi*, Lucien Lévy-Bruhl'un *İlkel Zihniyet ve Gelişmemiş Toplumlarda Zihinsel İşlevler* adlı eserleri de Türkçeye kazandırmıştır.

Revue Philosophique dergisinin müdürü
Collge de France'da Deneysel Psikoloji profesörü

Sayın Th. Ribot'a

sevgi ve saygılarımla.

J.P.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ.....	13

I - TEORİK KISIM

Birinci Kitap - Ön Hazırlıklar

Bölüm 1: Savaşılması Gereken Kötülük: Öğrencilerde ve Entelektüel Emekçilerde İrade Zayıflığının Çeşitli Biçimleri.....	19
Bölüm 2: Takip Edilecek Hedef.....	31
Bölüm 3: İrade Terbiyesine İlişkin Cesaret Kırıcı ve Yanlış Teoriler.....	35

İkinci Kitap: İrade Psikolojisi

Bölüm 1: İradede Düşüncelerin Rolünün İncelenmesi.....	49
Bölüm 2: Duyusal Durumların İrade Üzerindeki Rolünün İncelenmesi.....	59
Bölüm 3: Aklın Krallığı Olasılığı.....	75

Üçüncü Kitap: İç Araçlar

Bölüm 1: Tefekkür	97
Bölüm 2: Tefekkür Nedir ve Nasıl Tefekkür Edilmeli?.....	125
Bölüm 3: İrade Terbiyesinde Eylemin Rolü.....	131

Bölüm 4: Öğrencilerde, İrade Terbiyesi Açısından	
Beden Sağlığının Önemi	151
Bölüm 5: Genel Bakış.....	173

II - PRATİK KISIM

Dördüncü Kitap: Özel Tefekkürler

Bölüm 1: Savaşılacak Düşmanlar: Belirsiz Duygusallık ve Şehvet.....	177
Bölüm 2: Savaşılacak Düşmanlar: Arkadaşlar, Akranlar, Dostlar vb.	201
Bölüm 3: Savaşılacak Düşmanlar: Tembellerin Safsataları.....	207
Bölüm 4: Çalışma Keyfi.....	217

Beşinci Kitap: Çevresel Kaynaklar

Bölüm 1: Kamuoyu, Öğretmenler vb.	227
Bölüm 2: “Geçmiş Şahsiyetlerin” Etkisi	239
SONUÇ	243
KAYNAKÇA	248

ÖNSÖZ

“İnsanın diğer tüm işlerinde bir akıl hocasına ve eğitime ihtiyaç duyduğunu kabul edip bunları bir nebze de olsa özenle incelerken öğrenmediği ve öğrenmek istemediği tek şeyin yaşam bilimi olması hayret vericidir.”

Nicole,
Hayatı Şansa Bırakmamak Gerektiği Üzerine Söylev.

17. yüzyılda ve 18. yüzyılın bir kısmında din, insanların zihinleri üzerinde tartışmasız şekilde hüküm sürüyordu. İrade eğitimi sorunu tüm yönleriyle ele alınamıyordu, çünkü Katolik Kilisesi'nin -o eşsiz kişilik eğitimcisinin- emrindeki güçler, inananların yaşamlarının genel çizgisinde rehberlik etmek için yeterliydi. Ancak bugün düşünen zihinlerin çoğunluğu için bu yönlendirme yeterlidir. Üstelik yerine yeni bir şey de koyulmamıştır. Bu nedenle gazeteler, dergiler, kitaplar, hatta romanlar¹ bile günümüzde iradenin çok düşük seviyede olmasından yakınır.

¹ Özellikle bkz. Bérenger, *L'effort*, Armand Colin, 1893. – Kanaatimizce, bu kitabın karakteristik önemini veren şey, yazarın daha önce Paris Öğrenci Derneği'nin başkanlığını yapmış olmasıdır.

Bu genel irade hastalığı bazı doktorların ortaya çıkmasına neden olmuş, ancak ne yazık ki egemen psikoloji öğretileri bu ruh doktorlarını da etkisi altına almıştır. Bunlar irade konusunda zekâyâ hayati bir önem atfederler. Bizdeki eksikliğin, öte dünyaya ilişkin *kanıtlanmış* bir metafizik teorinin olmamasından ileri geldiğini zannederler.

Cehaletleri mazur görülebilir. Zira siyasi ekonomide tarımın verimsiz ama işlenmesi kolay topraklardan, verimli ama değerlendirilmesi zor topraklara doğru ilerlenmesi kabul gören bir kuraldır. Aynı şey psikoloji için de geçerlidir. İncelenmesi zor temellere ele almadan önce davranış için sonuçları fazla önem arz etmeyen basit olgular incelenmiştir. Düşüncenin kişilik üzerindeki önemsizliğini ve eğilimlerle mücadelesindeki iflah olmaz etkisizliğini daha yeni yeni görmeye başlıyoruz. İrade duygusal bir güçtür ve herhangi bir düşüncenin onu etkilemek için tutkuya dönüşmesi gerekir.

İrade mekanizması yakından incelenseydi, metafizik teorilerin çok az önem arz ettiğini ve psikolojik kaynaklarımızın akıllıca kullanılmasıyla tüm yaşamımıza yön veremeyecek bilinçli olarak seçilmiş hiçbir duygu olmadığını anlardık. Cimri biri para sevgisi uğruna tüm bedensel hazlarını feda eder; kötü beslenir, sert yerde uyur, arkadaşsız ve şevksiz yaşar. Siz daha yüce bir duyguyu seçip yaşamınıza yön verecek kadar bu duyguyu bilincinizde güçlendirmeyi başarmak için can mı atıyorsunuz? Demek ki psikolojinin olmak istediğimiz kişiye dönüşmemize imkân verecek çok çeşitli araçlarından habersizsiniz.

Ne yazık ki bugüne kadar, kaynaklarımızı bu açıdan çok az inceledik. Son otuz yıldır Avrupa düşüncesine yön veren zihinler, irade terbiyesinin açık ve net inkârı demek olan iki teori arasında bölünmüştür. İlk teori, kişiliği, üzerinde hiçbir kontrolümüzün olmadığı değişmez bir blok olarak görür. Bu çocukça teoriyi ilerleyen bölümlerde inceleyeceğiz. İkinci teori ise görünürde irade terbiyesine elverişlidir. Bu teori, özgür irade teorisidir. Stuart

Mill,¹ bu öğretinin, savunucularında, canlı bir “kişisel kültür” duygusunu beslediğini söyleyecek kadar ileri gitmiştir. Determinist birisinden gelen bu iddiaya rağmen özgür irade teorisini, özenetimin için bir önceki öğreti kadar tehlikeli ve son tahlilde bir o kadar da cesaret kırıcı olarak değerlendirmekte hiçbir çekince görmüyoruz. Gerçekten de bu teori, kendini özgürleştirmenin kolay ve doğal bir şeymiş gibi görülmesine yol açmıştır; oysa bu, büyük bir özen ve psikolojik kaynaklarımızın çok iyi tanınmasını gerektiren uzun soluklu bir çalışmadır.

Bizzat sadeliğinden ötürü bu teori, ince ve derin zekâ sahibi pek çok insanı iradenin koşullarını incelemekten alıkoymuş, bu nedenle de psikolojiye ve -bunu da belirtmeliyiz- insanlığa telafisi mümkün olmayan bir zarar vermiştir.

İşte bu yüzden bu kitabı, Sayın Ribot’ya ithaf ediyorum. Psikoloji çalışmalarından zevk almayı borçlu olduğumuz eski bir öğretmenimiz olmasından ziyade Fransa’da metafiziği psikolojiden ayıran ilk kişidir. Bilim insanları gibi akıl ve iradenin bilinç durumlarının koşulsuz öncüllerini ve ileneklerini incelemek için bilinç fenomenlerinin doğasını araştırmayı kararlılıkla bir kenara bırakan ilk kişi olduğundan bu eserimizi ona ithaf ettik. Şunu da açıkça belirtelim ki bu yöntem hiçbir şekilde metafiziği yadsımaz; psikolojiyi metafizikten değil, metafiziği psikolojiden dışlar ki bu da apayrı bir şeydir.

Bu yöntem, psikolojiyi bir bilim olarak ele alır. Bilim insanının amacı sadece bilmek değil, bir şeyler *yapabilmek için öngörmektir*. Örneğin bir fizikçi için ışığın dalga teorisinin doğrulanamaz bir varsayım olması, bu varsayım *başarılı* olduğu sürece önem taşımaz. Yine, bir psikolog için varsayımının, örneğin sinirsel durumlar ile psikolojik durumlar arasında mutlak bir korelasyon olduğunu ileri süren varsayımının, başarılı olduğu sürece doğrulanamaz olmasının ne önemi vardır? Başarılı olmak, geleceği öngörebilmek, olguları dilediğimiz gibi değiştirebilmek,

¹ *Logique*, II, kitap VI, böl. II, Paris, F. Alcan.

kısacası *geleceği olmasını istediğimiz hale getirebilmek*, bilim insanının ve dolayısıyla psikoloğun rolü budur. En azından bizim görev bildiğimiz anlayış bu şekildedir.

Günümüzdeki irade zayıflığının nedenlerini araştırmamız gerekti. Bu zayıflığa karşı tek çarenin, duygusal hallerin özenle geliştirilmesinde aranması gerektiğine inandık. Okurlara sunduğumuz bu kitabın alt başlığı; özgürleştirici duyguları ortaya çıkarmanın veya güçlendirmenin, özdenetimimize zararlı duyguları yok etmenin veya bastırmanın yolları şeklinde olabilirdi. Bu yolda henüz hiç adım atılmamıştı. Son derece önemli olan bu alanda payımıza düşen katkıyı sağlamaya çalıştık.

İrade terbiyesini soyut olarak ele almak yerine, *uzun soluklu ve azimli akli bir çalışmanın gerektirdiği irade terbiyesini* temel konumuz olarak seçtik. Öğrenciler ve genel olarak tüm entelektüel emekçiler için bu kitabın çok faydalı olacağına inanıyoruz.

Pek çok gencin, özdenetime ulaşmak için bir yöntem bulunmamasından yakındığını işittim. Yaklaşık dört yıl süren çalışmalarımın ve tefekkürümün bu konuda bana önerdiklerini burada onlara sunuyorum.

Jules Payot
Chamonix, 8 Ağustos 1893